

et liv hverken som den djævel han allerede, mens han levede, blev fremstillet som eller som den uskyldsrøne engel, han blev portrætteret som i de kommunistiske skrækregimer. Wheen tegner derimod et nuanceret billede af Marx.

Afslutningsvis skal det nævnes, at man af en biografi som denne godt kunne ønske sig et skarpere teorihistorisk blik. Fx nævnes den engelske økonomiteoretiker William Stanley Jevons ikke med ét ord i *Karl Marx – et liv*. Det er ikke så mærkeligt, ville Wheen sikkert sige, for Marx havde intet med Jevons at gøre. Men det er da i det mindste teorihistorisk interessant, at Marx og Jevons samtidigt og igennem flere år flittigt gjorde brug af British Museums læsesal og bibliotek, at de dér studerede mange af de samme værker, og at de nogenlunde samtidigt udgav hver deres epokegørende værditeori: Jevons en nytteværditeori, der *gjorde op med* den klassiske politiske økonomis arbejdsværditeori, og Marx en forfinet arbejdsværditeori, der *byggede videre* på den klassiske politiske økonomis arbejdsværditeori. Nyttéværditeorien, som får sit gennembrud med Jevons' *The Theory of Political Economy*, som udkom i 1871 – altså kun 4 år efter førsteudgaven af *Kapitalen* – og med østrigeren Carl Mengers *Grundsätze der Volkswirtschaftslehre* fra 1871 og franskmænden Léon Walras' *Éléments d'Économie politique pure* fra 1874, kom til at udgøre et vigtigt fundament for al senere markedsøkonomisk tænkning, mens Marx' forfinede arbejdsværditeori som bekendt blev grundlaget for den kommunistiske verdens økonomiforståelse og for den klassiske, vestlige økonomikritik.

Mads P. Sørensen

The empire strikes back

Michael Hardt og Antonio Negri, *Empire*, Harvard University Press, Cambridge Mass. og London 2000, 512 sider, \$35 (hardback).

I almindelig daglig tale associeres 'globalisering' med forestillingen om det samtidige samfunds skæbne som fikseret, uforanderligt og givet. Hvis der i denne forestilling er plads til ændringer, så er disse indskrænkede til det, der er nødvendigt for at tilpasse sig den globale konkurrences nye spilleregler. Det er tilsyneladende umuligt at forestille sig radikale ændringer. Den dominerende fortælling om globalisering repræsenterer den økonomiske og kulturelle udvikling som en emancipation fra tidligere tiders nationalstatslige begrænsninger og som en hidtil uset mulighed for at skabe et virkeligt verdensmarked. Overfor denne forestillings selektive virkelighed, hvis underkastelsesomkvæd repetitivt sættes i scene under henvisninger til 'ansvarlighed' og realisme', er det vigtigt at insistere på, at globalisering er et modsætningsfyldt fænomen, der er karakteriseret ved stridigheder, interne forskelligheder og stadige grænsekrydsninger. Den aktuelle globale kultur kan ikke absorbere alt og er derfor rum for uenighed, et rum hvis grænser altid vil være i bevægelse.

Globaliseringen er selvfølgelig ikke kun et nyt fænomen; som Braudel gjorde os opmærksomme på, har kapitalismen altid været global. Det nye er globaliseringens form, kontekst og strategiske årsager. Globaliseringen har

betydet, at grænser er blevet væltede for televisualiserede billeder, politiske projekter, kulturelle diskurser, varer, penge kredsløb og produktionscyklusser, men ikke for flygtninge og immigranter, der tværtimod stemples som illegale. Varer, penge, information og produktion er de elementer, som den nye globalisering skabes af.

Men måske er den økonomiske diskurs' altgennemtrængelighed et resultat af den kapitalistiske akkumulations generaliserede besværlighed. Altgennemtrængeligheden reflekterer et desperat forsøg på at påtvinge alle aspekter af menneskelig og social eksistens kapitalistiske værdiers hegemoni. En sådan læsning af globaliseringen tilbyder Antonio Negri og Michael Hardt i deres respektindbydende bog *Empire*. Globaliseringen er ifølge de to karakteriseret ved en ny postkolonial og postimperialistisk suverænitæt: Imperiet. "It is a decentered and deterritorializing apparatus of rule, that progressively incorporates the entire global realm within its open, expanding frontiers. Empire manages hybrid identities, flexible hierarchies, and plural exchanges through modulating networks of command. The distinct national colours of the imperialist map of the world have merged and blended in the imperial global rainbow".

Deres bog er først og fremmest bemærkelsesværdig på grund af deres tro på sager, andre dømt tabte. De gør således opmærksom på, at det er i den revolutionære kamps tilsyneladende fiaskoer, at frøene til fremtidens sejr bliver sået. Alle betingelser for frihed er tilstede i Imperiets

acephale orden, ifølge Hardt og Negri. Det er dog ikke skæbnen, men *the multitude*, der vil realisere denne frigørelse. En frigørelse der kan finde sted når som helst, idet *the multitude* slår til, når det er mindst ventet, og dér hvor undertrykkelsen forekommer stærkest. Disse overraskende påstande motiveres af argumenter, der for størstedelens vedkommende stammer fra den italienske *Autonomia* tradition, hvis centrale argument er, at kapitalen er underordnet arbejderklassen og at analyser, som fokuserer på kapitalen, overser dette forhold. Arbejderen er ikke de kapitalistiske reglers passive objekt. Tværtimod er arbejderen produktionens aktive subjekt. Kapitalen er konservativ, men tvinges til at re-agere mod arbejderklassens antagonisme, som driver systemet fremad og tvinger kapitalen til at undergå moderniseringer. Kapitalen forsøger at inkorporere arbejderen som et objekt, som en del af dets værdiudvindingscyklus, men arbejderne modstår kapitalens reduktion og udgør således en problematisk 'anden', der altid undergraver og udfordrer kapitalens kommando.

Arbejderklassen sætter altså den kapitalistiske udvikling i bevægelse, derfor skal enhver kapitalistisk innovation læses som et svar på et krav fra arbejderklassen. Og derfor afviser Hardt og Negri også det traditionelle venstreorienterede begær efter at standse kapitalens udvikling og føre denne tilbage. Et sådant forsøg ville være at gå imod arbejderklassens krav. (Post)modernisering er altid godt, ikke fordi det nødvendigvis medfører en forbedring af arbejderklassens forhold,

men fordi det medfører nye muligheder for frigørelse. Arbejderklassens såkaldte fiaskoer er således sejre, for så vidt som de markerer tilfælde, hvor arbejderklassen har tvunget kapitalen til at reagere. Arbejderklassens historie er, ifølge Hardt og Negri, en historie om arbejderklassens tiltagende styrke og potentiale. Hardt og Negris konklusion er, at den samtidige globalisering skal hilses velkommen, selvom den er kendetegnet ved nye former for kapitalistisk udbytning, netop fordi den er kapitalens seneste indrømmelse overfor arbejderklassens oprørske subjektivitet. Selvom denne kohærens indtil nu har taget form efter kapitalens anvisninger, så indeholder Imperiet muligheden for en anden globalisering, den globale kommunismes mod-Imperium.

Den kommunistiske selvvalorisering er mulig, netop fordi socialt samarbejde og kommunikation er blevet direkte produktive med overgangen til Imperiet. Kapitalens socialisering har forvandlet samfundet til én stor fabrik og dermed intensiveret arbejderklassens antagonisme, således at den nu er placeret midt i kapitalens hjerte. Arbejderklassens modstand har nemlig tvunget kapitalen til at udvikle en række nye sociale færdigheder og kompetencer, Hardt og Negri benævner 'mass intellectuality', der altså betegner den viden, som muliggør den højteknologiske økonomi. Imperiets form er således karakteriseret ved, at den er nød til at forsøge at kontrollere hele verden og forsøge at bestemme over det menneskelige liv i dens mest umiddelbare form. Imperiet finder intet for småt til dominans, og dets kontrol forsøger at

blive immanent til det sociale legeme, at blive interioriseret i alle subjekter. Den kontrollerer ikke en befolkning og et territorium, men postulerer at skabe en verden uden tidlige grænser med evig fred og harmoni, og mener således at kunne suspendere historien. Der sker en sammenglidning af det økonomiske, det politiske og det kulturelle i Imperiets biopolitiske produktion, hvor det er skabelsen af det sociale, livet, der er resultatet af værdiudvindingsprocessen. Men som sagt, *the multitude* er for oprørsk til, at Imperiets *potestas* kan kontrollere den. Arbejderklassens kreative evner, der muliggør skabelsen af værdi i Imperiet, kan konstruere en alternativ politisk organisering. De mennesker, der gør, at Imperiet er i stand til at fungere, kan, ved at affirmere deres autonomi og ved at destruere kapitalens definition af dem til fordel for en kreativ selvvalorisering, få Imperiets parasitære udbytning til at eksplodere og skabe kommunisme. Med globaliseringen er vi således konfronterede med "the paradox of a power that, while it unifies and envelops within itself every element of social life [...] at that very moment reveals a new context, a new milieu of maximum plurality and uncontrollable singularization – a milieu of the event".

Hardt og Negri definerer Imperiet som kapitalens universelle orden. En orden uden et centrum, som inkorporerer nationale, lokale og internationale organismer i et super-nationalt og globalt styre. Vi har mere med et diffust, anonymt netværk af altpenetrerende magt at gøre end med et system,

hvor periferien kanaliserer skatter til kapitalens hovedstæder. Imperiet er baseret på en differentieret konstitution af monarki, aristokrati og demokrati, på samme måde som det gamle Romerske Imperium var det og med samme formål, nemlig at undgå den ublandede styreformens degeneration. I Imperiet er USA's nukleare overherredømme monarkiet, G7 landenes økonomiske magt er aristokratiet, mens internettet er det demokratiske princip. Eller snarere det kristne princip, for Hardt og Negri gør meget ud af at sammenligne globaliseringens revolutionære *multitude* med de kristne i det Romerske Imperium. Flere steder tager de afsæt i et religiøst vokabularium for at forklare arbejderklassens krigeriske holdning, og de foreslår således, at den mest passende model for den kommunistiske militant er Frans af Assisi. Bogen er i det hele taget præget af et ejendommeligt tonefald; bogen er fyldt med udråbstegn og med forskellige tegn på absolut selvsikkerhed og er slet og ret deklamatorisk. Samarbejdet mellem den italienske politiske filosof, som sidder fængslet i Rom efter frivilligt at være vendt hjem efter 15 års eksil, og den amerikanske litterat med speciale i Deleuze, har resulteret i et specielt og fantasifuldt værk, der er vittigt, energisk og vidende. Bogen bærer tydelige minder om samarbejdet mellem Deleuze og Guattari i særligt *Mille Plateaux*, og også Oskar Negt og Alexander Kluges *Geschichte und Eigensinn* kan nævnes som eksempler på denne særlige marxistiske historieskrivning, der kan beskrive udviklinger fra

det Romerske Imperium til vores dages immaterielle arbejde, og som trækker på referencer fra et hav af forskellige discipliner. En sådan tilgang åbner op for en helt ny form for måde at bedrive historie på, der udreder immanensplanet fra transcendensplanet og applikerer denne distinktion på modsætningen mellem et revolutionært, produktivt subjekt og en reaktiv kommandoorden. Historiens tekst viser os, hvorledes den kommunistiske *multitude* afviser enhver ny *potestas*, afviser at skille kollektiv vilje fra udførelse og afviser enhver struktur, der underkaster den molekulære revolution under en molær orden.

Mikkel Bolt Rasmussen

Wittgenstein start-kit

Jørgen Husted, *Wittgenstein, Centrum, København 2000, 228 sider, 248 kr.* Ludwig Wittgenstein, *Kultur og værdi - spredte bemærkninger, 2. oplag, Modtryk, Århus 1998, 104 sider, 148 kr.* Ludwig Wittgenstein, *Forelæsninger og samtaler, Forlaget Philosophia, Århus 2001, 152 sider, 179 kr.*

Der er ikke nogen grund til at retfærdiggøre, at man vil have noget at vide om Wittgenstein. Hvad enten man kan lide det eller ej, så er han en af det 20. århundredes mest indflydelsesrige og omdiskuterede filosoffer. Det ses bl.a. i den næsten urimelige mængde bøger og artikler der årligt sendes på mar-